

зразумелы для большай часткі неадукаванага насельніцтва савецкай дзяржавы тэрмін «меры сацыяльнай аховы», такім чынам стварыўшы ўражанне гуманізму савецкага крымінальнага права і яго прынцыповай навізны ў параўнанні з буржуазным. Бальшавікі ўзялі тэорыю сацыяльнай аховы на ўзбрасненне, але пры гэтым сказіўшы і дапоўніўшы яе, у выніку чаго ў рэспубліканскія крымінальныя кодэксы патрапілі найбольш радыкальныя палажэнні, якія тычыліся ўжывання аналогіі закону, класавасці, зваротнай сілы крымінальнага закону. Тэорыя аб небяспечным стане асобы прымянялася пераважна да палітычных апанентаў, а не для барацьбы з агульнакрымінальнымі злачынствамі.

Такім чынам, канчатковае адмаўленне ад тэрміна «пакаранне» ў крымінальным праве Беларускай ССР з заменай яго «мерамі сацыяльнай аховы» адбылося найперш па палітычных прычынах, бо бальшавікі жадалі паказаць, што савецкае крымінальнае права не мае нічога агульнага з буржуазнай класічнай школай права; па-другое, сацыялагічная тэорыя дапоўніла арсенал сродкаў палітычнай рэпрэсіі, які быў неабходны бальшавікам за кошт мер сацыяльнай аховы (у гэтым сэнсе такая тэорыя іх цалкам задавальняла); па-трэцяе, адмаўленне ад класічнай школы крымінальнага права ліквідавала дваістаць відаў крымінальнай адказнасці, якая назіралася ў КК РСФСР 1922 г. і рабіла КК БССР 1928 г. збольшага абрунтаваным з пункту гледжання пануючай навуковай канцэпцыі, а г. зн. лепей тэарэтычна распрацаваным.

ВАЕННАЕ ПРАВА ПА СТАТУТУ ВКЛ 1588 г.

А. А. Хандрыка

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Пытанне аб ваенным праве ВКЛ застаецца маладаследаваным, нягледзячы на навуковыя публікацыі апошніх гадоў. Між тым яго роля ў заканадаўстве безумоўная. Асабліва важнымі з'яўляліся нормы Статута 1588 г., які перасмна ўспрыняў палажэнні першых Статутаў.

Перш за ўсё Статут 1588 г. вызначаў кола асоб, якія пры неабходнасці прызываліся на вайсковую службу: «княжата, панята, и врядники земские, дворные, дворяне, земляне, шляхта хоружовная, и вдовы, и тоже татары, и мещане городов наших, имеющие именния земские...» (раздз. 2, арт. 1). Удовы, сіраты і дзеці, якія не дасягнулі паўналецця, выстаўлялі ў залежнасці ад памеру ўладанняў узброеных коннікаў. Закладатрымальнік павінен быў несці службу ад закладзенага маёнтка (раздз. 2, арт. 4). Праваслаўнас і каталіцкас духавенства павінна было несці службу ці выстаўляць ратнікаў з маёнткаў, на якіх да пераходу іх ва ўласнасць царквы ляжала гэта павіннасць (раздз. 2, арт. 9). Трэці артыкул гэтага раздзела забараняў вялікаму князю і гетману вызваляць ад вясеннай

службы тех асоб, які павінны былі яе несці. Закон вызначаў прычыны няяўкі на службу, перш за ўсё «если бы кто-либо... из-за тяжелой болезни был немощен» (раздз. 2, арт. 11). Дапускалася, каб за бацьку службу нёс сын, які дасягнуў пэўнага ўзросту («сыновей восемнадцати лет... а был бы годный к военной службе» (раздз. 2, арт. 12)).

Артыкул 5 замацоўваў статус харунжных і парадак іх абрання. Артыкулы 6–8 рэгулявалі арганізацыйныя пытанні (парадак збору, рэгістрацыя і пастрасненне вайсковаабавязаных перад паходам). Акрамя таго, вызначаліся паўнамоцтвы вышэйшых ваенаначальнікаў у дачыненні да правапарушальнікаў: «...воевода или каштелян, пока к пану гетману не дойдут, должен с таковыми справедливость учинить и взысканис на виновном и имуществе сго сам сразу без проволочки сделать» (раздз. 2, арт. 6).

Трэба адзначыць той факт, што на вялікай колькасці норм васнага права адбіліся рысы крымінальнага права. Шмат норм замацоўваюць адказнасць за злачынствы: «который бы подданный наш... без разрешения и согласия гетмана с войска прочь уехал либо своих обязанных ратников домой отпустил, таковой именис утрачивает...» (раздз. 2, арт. 10); «...кто бы с битвы удрал... утрачивает именис и честь» (раздз. 2, арт. 14); «...кто бы на войне...какой-либо вред причинил...тот должен при достаточных доказательствах наказан смертью» (раздз. 2, арт. 18). Адказнасць за іншыя віды правапарушэнняў замацоўвалася ў артыкулах 13, 15, 17, 19, 20, 21, 27. Тут бачна імкненне заканадаўцы дэталёва і жорстка, з мэтай падтрымання дысцыпліны, замацаваць належныя паводзіны вайскоўцаў.

Асобна неабходна адзначыць артыкулы 22–24, якія тычыліся наёмнікаў. Так, артыкул 23 забяспечваў ахову мясцовага насельніцтва ад чужаземцаў і наёмнікаў: «...люди прибывшие, как также и местные солдаты, не должны иными дорогами и в иное место направляться на постой располагаться, только там, где мы, государь, или гетман великий того Великого княжества укажет и места постоя распишет» (раздз. 2, арт. 23). Артыкул 24 увогуле забараняў выкарыстоўваць наёмнікаў у замках.

Некаторыя артыкулы рэгулявалі пытанні аб парадку набыцця харчу ў насельніцтва (раздз. 2, арт. 19–20), вызначалі памер платы пісару пры рэгістрацыі («по полугрошику литовскому за коня» (раздз. 2, арт. 16)), парадак утрымання прыблудных коней (раздз. 2, арт. 25), вызначалі парадак размяшчэння войска адносна гетмана (раздз. 2, арт. 26) і інш.

З вышэй сказанага можна зрабіць вывад, што Статут 1588 г. дзяўчыно часу даволі дакладна рэгуляваў пытанні ў васнай сферы. Доказам гэтаму можа служыць і той факт, што пасля яго прыняцця аж да самага знікнення дзяржавы новага падобнага прававога дакумента так і не было выдадзена, хоць вайсковыя адносіны ўдакладняліся пазней спецыяльнымі нарматыўнымі актамі.